

פרשת וַיְחִי

צִדְקַת מַעֲשֵׂה אֱתָנָה – וַיְחִי

אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים - מִי יִקְרָא?

פרשתנו חותמת את מעגל חייו של יעקב וגם את ספר בראשית. התורה מספרת לנו על פעולה חשובה בה נוקט יעקב לפני פטירתו, "ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים". ואומר המדרש שביקש יעקב אבינו לגלות לבניו את הקץ (לקראת הגאולה) לפני מותו, אך נסתלקה ממנו שכינה. העתיד נתפס אצלנו למעשה כמו **מקרה**, משהו שקשה לחזותו מראש, מכיוון שאינו מתנהג בהכרח על פי כללי ההיגיון. ולאור דברי חז"ל עולה השאלה, מדוע נעשה שימוש בנוסח '**יקרא אתכם**', שלכאורה אינו עולה בקנה אחד עם פירושם, ולא בצירוף '**יקרה** לכם', העונה על המצב המתואר? וקשה לתרץ שמדובר ב"טעות סופר", בה התחלפה האות ה' באות א', מכיוון שגם הניקוד של האות **ך** אינו מתאים ל**מקרה**, אלא ל**קריאה** דוקא?

כדי שנוכל להשיב, נרד תחילה לשורשיהם של שני הפעלים, **יקרה ו-יקרא**, ולבדוק את הזיקה שביניהם, אם קיימת כזו. שורשה של המלה **יקרה**, הוא **ק.ר.ה**. המופע הראשון במקרא של השרש **ק.ר.ה**, מופע האמור ללמד על מהותו, מתגלה בסיפורו של אליעזר עבד אברהם, שנשלח לחרן ע"י אברהם אבינו, כדי להביא משם אשה ליצחק. בהגיעו אל הבאר שמחוץ לעיר, נושא העבד תפילה אל הקב"ה, "**הקרה** נא לפני היום ונעשה חסד עם אדני אברהם". כלומר, אליעזר מבקש מהקב"ה ש**יזמן** לפניו את האשה הראויה ליצחק. יוצא איפוא ש**מקרה** הינו צירוף **מכונן** ומתוזמן, של מספר גורמים, למקום מסויים, ברגע מסויים. מדובר בצירוף שלפני קרות המקרה, לא היינו מעלים על דעתנו שיקרה. אסמכתא נוספת לכך, אנו מוצאים בסיפור הברכה, שיעקב בא לקבל מיצחק אביו, כאשר הוא מתחזה לעשו. בתשובה לשאלתו של אביו, "מה זה מהרת למצא בני?" עונה יעקב "**כי הקרה** ה' אלקיך לפני". כלומר, יעקב משיב שהקב"ה **זימן** לפניו את ה**צייד**, כך שלא היה צריך להשקיע כל מאמץ או זמן, בחיפוש אחר **צייד** או במארב ממושך.

וכיצד מתייחסים אנו אל תופעה **מקרית** ומאוד לא צפויה? בדרך כלל, נוטים אנו להתייחס לתחזיות שלנו או של אחרים, בכובד ראש, כי התחזיות בנויות על הסברים הגיוניים ומשכנעים. לעומת זאת, כאשר **קורה** משהו לא צפוי, אנו כמו חסים על זמננו ואומרים "אז **קרה**, לא נורא!", או "קורה" וכיו"ב. אנו ממהרים לסלוח לעצמנו אם טעינו, שהרי מדובר במשהו שלא יכולנו לצפותו מראש, וגם ההסתברות לכך שהוא יישנה, קטנה יחסית.

עד כאן באשר ל**-יקרה**, אך בפרשתנו, הרי כתוב '**יקרא**', משורש **ק.ר.א**? הפעולות השכיחות המוכרות לנו כנגזרות משורש זה הן **קריאת** שם (לאדם, למקום לחפץ וכיו"ב), **קריאה** למישהו בגדר הזמנה לבוא או להתייחס אל **הקורא** אליו, או **קריאה** מהכתוב (אגב השמעת קול או בלעדיה). פעולת **הקריאה** הראשונה בתורה, מופיעה כבר בתיאור היום הראשון לבריאה, "**ויקרא** אלקים לאור יום ולחשך **קרא** לילה". במופע זה, ברור שאין הכוונה בקביעת שם, שהרי האור אינו קרוי יום, וגם בלילה אנו זוכים לאור ממקורות שונים כמו הירח, הכוכבים ואמצעי תאורה שונים. ומסביר הרש"ר הירש שמדובר כאן במעין הגדרת תפקידו של האור, בהצבת מטרה ויעוד לאור הנברא, בתיחום של הזמן בו הוא אמור להיות השליט. וממשיכה התורה ומספרת לנו, שהקב"ה הביא אל אדם הראשון את כל הנבראים בעלי נפש חיה, "וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו". על פי קבלה וחסידות, השם מייצג את מהותו בפוטנציה, של הנושא אותו. אדם הראשון שלפני החטא, היה במדרגה רוחנית כה גבוהה, יותר מזו של המלאכים, עד שיכול היה לגלות את מהותו ותפקידו של כל נברא עלי אדמות, ואכן, הוא נקב בשם הנכון בעבורו.

מהי איפוא הזיקה בין שני השורשים, **ק.ר.א ו-ק.ר.ה**, ומדוע "החליפו" ביניהם בפרשתנו. אם נחפש אחר המשותף בין שני השורשים, נגלה ששניהם פותחים בצירוף האותיות '**קר**'. ומעניין שכל השורשים הפותחים בקידומת זו, עניינם **קירוב** (או **ריחוק**). ניתן למצוא לכך סימוכין ב**קר**, הגורם לעצמים להתכווץ. **הקורא** לחברו, מצפה שהוא יתקרב אליו עד כדי יכולת ליצור עימו קשר עין לפחות או אפשרות לדבר. השרש **ק.ר.ב** – מדבר בעד עצמו. מרק **קרוש** – נוזל שהפך להיות מוצק ואחוד ופחות מפורד. גם **הקרח** מתהווה מהתגבשות פרודות המים לגוש אחד. **קרן** זוית – היא פינה בה מתחברות שתי צלעות או דפנות, קווים המתקרבים זה לזה עד אשר הם נפגשים בקרן. גם כאשר האדם **קורץ** בעיניו, הריהו **מקרב** את עפעפיו זה לזה. לעומת השורשים הנ"ל, משמעותו של השורש **ק.ר.ע** היא **הרחקת** שני חלקים של הבד או הבגד, שהיו מאוחים קודם לכן כישות אחת. אך מעניין לגלות, שכל **הקריעות** הראשונות הנזכרות בספר בראשית, מתייחסות ל"קריעה" של בגד, לאות של אבל או צער על אדם **קרוב** במיוחד (כמו יעקב המתאבל על יוסף).

אם הזכרנו קודם, ש**מקרה** הוא תזמון אלוקי, מלשון **להקרות**, ניתן לתאר זאת כאילו הקב"ה "**קורא**" לגורמים המרוחקים, שההסתברות להימצאותם יחד, באותו הזמן ובאותו המקום, קטנה מאוד, אך כאשר הקב"ה "**קורא** להם, הם באים! **המקרה** נוצר מ"קריאתו" המיוחדת של הקב"ה. אך לא רק להם **קורא** הקב"ה, הוא **קורא** גם לך, הנוכח ורואה את **המקרה**, וגם אתה הגעת. אלא שכאשר מדובר בך, **הקריאה** מקבלת מימד נוסף. כאן חשוב להתייחס לדברי הבעל שם טוב, מייסד תורת החסידות, האומר, שכל דבר שהאדם רואה או שומע, מהווה בעצם הוראה אישית בעבורו, בעבודת הבורא, ומכל דבר כזה, הוא יכול לגלות את המסר האישי, להבין ולהשכיל באמצעותו.

בהתאם לרעיון זה, יעקב אבינו, כמו רומז לנו בניסוחו, על החידוש של הבעש"ט. דע לך הצופה, שכל **מקרה שקורה** נגד עיניך, גם אם נוכחים במקום צופים נוספים, עדיין יש בו מסר ייחודי בעבורך, וגם בעבור כל אחד מהנוכחים. המסר המיועד לך, אינו מיועד בהכרח גם לשכנך. הקב"ה זימן לך את **המקרה**, בזמן הנכון, ובמקום הנכון, ו**המקרה**, בעצם **קורא** לך, להתבונן ולגלות את המסר הטמון בו, בעבורך. **מקרה** = **קריאה** להתבוננות, לגילוי ההשגחה האלוהית הפרטית. אם תאמין בכך, ותקבל באהבה את **הקורה** לך, ראייתך את הדברים תשתנה בהדרגה, ותזכה לגלות את המסרים הנשלחים אליך, בכל **מקרה**. **מקרה** הוא במדרגה גבוהה יותר מהשגרה הטבעית (**מקרה** = **רק מה**).

גישה זו באה לידי ביטוי בולט במיוחד אצל יוסף, המגלם יותר מאחיו ואפילו מאביו, את האמונה בהשגחה הפרטית, ובפרשתנו אנו רואים אותה בשיאה. אחיו ששנאו אותו, מכרו אותו לעבד. הנטייה הטבעית של אדם אחר במצבו, היתה לגמול להם כפועלם. אך ליוסף ברור, שהקב"ה הוא המושך בחוטים, ובהאמינו בכך, הוא רואה את כל **הקורה** לו, כפועל לטובתו. כאשר הוא מתגלה אל אחיו, במעמדו כמשנה למלך, אחיו נבהלים מפניו. הוא מרגיע אותם ומסביר להם את היתרונות והטובה שצמחו ממכירתו, "ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אתי הנה, כי למחיה שלחתי אלקים לפניכם...ועתה, לא אתם שלחתם אתי הנה כי האלקים". אחיו שאינם ברמתו, "מקבלים" את דבריו, אבל בתוכם מקנן הספק. הם חוששים, שמא כל החיבה המופגנת מצידו והדיבורים שלו, לא באו אלא כדי לתת הרגשה טובה לאביו הזקן. הם זוכרים את גישתו של עשו, "ויאמר עשו בלבו יקרבו ימי אבלי ואחרגה את יעקב אחי".

בפרשת ויצא מספרת לנו התורה על צערה של רחל, אמו של יוסף, "ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב, ותקנא רחל באחיה, ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי". רחל חשה שאינה ממלאת את ייעודה, כפי שהיא רואה אותו, ללדת שבטים ליעקב (לעם ישראל). לכן, היא פונה אליו בבקשה, שיתפלל בעבורה, כפי שעשה יצחק אביו בשעתו, "ויגפתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה היא". אך תגובתו של יעקב לבקשתה, חריפה - "ויחר אף יעקב ברחל ויאמר **התחת אלקים אנכי אשר מנע ממך פרי בטן**". יעקב, כמו מקבל את מידת הדין, המופעלת כלפי אשתו, ובכך הוא פותח מעגל, וכמו מזמין את מידת הדין להתייחס בבוא היום גם אליו, ובעצם לבניו. תמיהה בנוסח זה של "**התחת אלקים אנכי**?!", שהשמיע יעקב, מופיעה רק בעוד מקום אחד בתנ"ך, בפרשתנו.

לאחר קבורתו של יעקב, חוששים בניו, שאינם בניה של רחל, שמא עתה, משמת יעקב, עומד יוסף לממש את נקמתו בהם. הם "מפברקים" צוואה פיקטיבית, ש"ניתנה" ע"י יעקב. הם פונים אל בלהה, ששימשה כאם ליוסף וגידלה אותו אחרי מות רחל. הם מבקשים מבלהה שתאמר ליוסף, שאביו העביר לו (באמצעותה) צוואה, "אנא שא נא פשע אחיך וחסאתם כי רעה גמלוך". ומהי תגובתו של יוסף לשמע ה"צוואה"? "ויבך יוסף בדברים אלו". הוא אינו מסוגל להבין, כיצד חשדוהו בכוונת נקם, והוא משיב להם "אל תיראו כי **התחת אלקים אני**?! ואתם חשבתם עלי רעה, אלקים חשבה לטובה".

ראייתו של יוסף מתבהרת והולכת לאורך ציר הזמן. תחילה, ברור לו שאם הגיע למצרים כעבד, הרי שם מקומו, כדברי הפסוק "מה' מצעדי גבר פוננו". אם הגעת למקום מסויים, אל תחשוב שרגליך הן שהביאוך לשם. צעדיך תוכננו ע"י הקב"ה, והרגליים רק היוו אמצעי להגעה. כאשר יוסף "נופל" ומורידים אותו לבור, בעקבות העלילה של אשת פוטיפר, הוא עדיין מאמין שיש לו תקומה, ככתוב בפסוק הבא אחריו, "כי יפל לא יוטל, כי ה' סומך ידו". ואכן שר המשקים, אותו הוא פוגש בבית האסורים, משמש כאמצעי להוצאתו משם. כאשר פרעה ממנה אותו כמשנה למלך, כדי לפתור את בעיית שנות הרעב הצפויות במצרים, הוא מבין, שברעב הצפוי ובמינוי שקיבל, הקב"ה כמו סולל לו את הדרך, לקראת שתי שליחויות שעליו לבצע. האחת, להחיות את כל בית אביו ולספק להם את כל מחסורם בכבוד. ולשם מה דרוש הרעב? כדי לאפשר לו לבצע את המשימה השנייה. כצדיק, עליו לפעול גם לתיקונם של אחיו, והרעב, הוא המאלץ אותם להגיע למצרים, כדי לשבור להם אוכל. תפקידו מאפשר לו לגרום להם לגלות חרטה וצער על מכירתו, ואפילו לגילוי של מסירות נפש מצידו של יהודה, על מנת להציל את בנימין.

אך בכך לא נסגרו כל המעגלים. רק הקב"ה יכול לצרף כל כך הרבה כוונות במעשה אחד. יש עוד מעגל סמוי, גדול יותר, שיוסף מגלה, המעגל של גלות מצרים. הוא מבין שהוא משמש גם כאמצעי לקיום דבר ה' לאברהם אבינו, "ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה... ואחריו כן יצאו ברכש גדול". כאן ניתן לגלות עוד סיבה לרעב, "וילקט יוסף את כל הפספס הנמצא בארץ מצרים ובארץ כנען בשבר אשר הם שברים". הכסף הנצבר במצרים, אמור לשמש לקיום הבטחתו של הקב"ה לאברהם, "ואחריו כן יצאו ברכש גדול". יוסף, המוריד אותם לגלות, פועל גם לסגירתו של מעגל זה, בהשביעו את אחיו "פקד ופקד אלקים אתכם והעלייתם את עצמתי מזה אתכם". ואכן משה רבינו מטריח את עצמו בקיום השבועה, ובהעלאת עצמותיו של יוסף, בידי ממש, הוא חותם את גלות מצרים.

דבר חסידות

"כל הגדול מחברו, יצרו גדול הימנו" (תלמוד בבלי, מסכת סוכה) – חסידים פירשו :
כל הגדול – מי שהוא גדול, מחברו – הסיבה לכך היא היותו בצוותא עם חברו (בזכות חברו), ולעומת זאת, יצרו גדול – אם ייצרו גדול, הימנו – זה נובע ממנו, מכך שהוא נפרד מהזולת ופרוש מן הציבור.
(ר' מענדל)

שבת שלום ומבורך

ח / ח / מ / ס

אם ברצונך לקבל את הגיליון ישירות למייל או במסרון, אנא פנה אל hnananv@gmail.com או לטלפון 052-569-9691.